NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-8]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

09.00.00-FALSAFA
journal.namdu.uz
PHILOSOPHICAL

YOSHLARNING IJTIMOIYLASHUVIGA SUBMADANIYATLARNING TA'SIRI

Raximova Dildora Abzalovna
Farg'ona davlat universiteti tadqiqotchisi
Fan va texnologiyalar universiteti "Ijtimoiy fanlar kafedrasi" katta o'qituchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada submadaniyatlarning yoshlar ijtimoiylashuviga ta'siri ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Unda submadaniyatlarning yoshlar dunyoqarashi, qadriyatlari, xulq-atvori, ijtimoiy identifikatsiyasi va muloqot madaniyatini shakllantirishdagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, yoshlarning submadaniy guruhlarga qo'shilish motivlari, ijtimoiy tajribani o'zlashtirish jarayoni hamda jamiyatdagi faolligiga ta'sir etuvchi omillar ochib beriladi. Raqamli muhitda shakllanayotgan virtual submadaniyatlarning ijobiy imkoniyatlari va salbiy ta'sirlari ham tahlil qilinadi. Tadqiqotda yoshlarning konstruktiv ijtimoiylashuvini ta'minlashda milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligining ahamiyati asoslanadi.*

Kalit so'zlar: *submadaniyat, yoshlar, ijtimoiylashuv, qadriyat, identifikatsiya, xulq-atvor, muloqot, raqamli muhit, ijtimoiy faollik, moslashuv.*

ВЛИЯНИЕ СУБКУЛЬТУР НА СОЦИАЛИЗАЦИЮ МОЛОДЕЖИ

Аннотация: *В данной статье анализируется влияние субкультур на социализацию молодежи с социально-философской точки зрения. Подчеркивается роль субкультур в формировании мировоззрения, ценностей, поведения, социальной идентификации и культуры общения молодежи. Также раскрываются мотивы вступления молодых людей в субкультурные группы, процесс ассимиляции социального опыта и факторы, влияющие на их активность в обществе. Анализируются как позитивный потенциал, так и негативные последствия формирования виртуальных субкультур в цифровой среде. Исследование обосновывает важность гармонии национальных и универсальных ценностей в обеспечении конструктивной социализации молодежи.*

Ключевые слова: *субкультура, молодежь, социализация, ценности, идентификация, поведение, общение, цифровая среда, социальная активность, адаптация.*

THE INFLUENCE OF SUBCULTURES ON THE SOCIALIZATION OF YOUTH

Abstract: *This article analyzes the influence of subcultures on the socialization of youth from a socio-philosophical perspective. It highlights the role of subcultures in the formation of youth's worldview, values, behavior, social identification and culture of communication. It also reveals the motives of young people joining subcultural groups, the process of assimilating social experience and factors affecting their activity in society. The positive potential and negative effects of virtual subcultures forming in the digital environment are also analyzed. The study substantiates the importance of the harmony of national and universal values in ensuring the constructive socialization of youth.*

Keywords: *subculture, youth, socialization, values, identification, behavior, communication, digital environment, social activity, adaptation.*

KIRISH. Yoshlar submadaniyatlarining xilma-xilligi o'smirlar dunyoqarashini shakllantiruvchi ijtimoiy-madaniy muhit bo'lib, ushbu jarayonni chuqur o'rganish muhim ahamiyatga ega. O'smirlarning norasmiy guruhlarga qo'shilishi oiladagi nosog'lom muhit, o'qishdagi muvaffaqiyatsizliklar, o'zligini anglash ehtiyoji hamda ommaviy madaniyatning tashqi ta'siri kabi belgilovchi omillar bilan izohlanadi. Shuningdek, mazmunli dam olish imkoniyatlarining cheklanganligi va jamiyatdagi mavjud tartiblarga nisbatan norozilik kayfiyati yoshlarning bunday guruhlardagi faolligini oshiruvchi asosiy turtki sifatida baholanadi. Yoshlar submadaniyati tarqalishi ijtimoiy muhit, texnologik rivojlanish va yoshlar guruhlarining qiziqishlari bilan bog'liqdir. Internet va yangi media platformalari yoshlar submadaniyatining jamiyat bilan aloqasini kuchaytirib, innovatsion g'oyalar orqali ijtimoiy-madaniy taraqqiyotga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, virtual makon yoshlarni erkin fikr bildirish imkoniyati bilan ta'minlasa-da, submadaniyatning haddan tashqari mantiqsiz tarqalishi ma'naviy inersiya va yangi, barqaror bo'lmagan qadriyatlarning paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun yoshlar submadaniyatining foydali jihatlarini o'rganish, innovatsion g'oyalarni ijtimoiy hayotga tadbiq etish va

submadaniyat bilan ma'naviy qadriyatlar o'rtasida samarali muloqot o'rnatish muhim ahamiyatga ega. Shunday qilib, yoshlar submadaniyati yashash uslubi, xulq-atvor, guruh normalari, qadriyatlari va stereotiplarining umumiyligiga ega ma'lum yosh avlodning madaniyat hisoblanadi. Kattalarning yoshlar submadaniyati bilan samarali ish olib borish uchun tegishli psixologik-pedagogik shartlar yaratish zarur.

ADABIYOTLAR SHARHI. Yoshlarning ijtimoiylashuviga submadaniyatlarning ta'siri xorijiy va mahalliy ilmiy adabiyotlarda turli nazariy yondashuvlar asosida tadqiq etilgan. Xususan, E. Erikson yoshlarning identifikatsiya va ijtimoiy o'zlikni anglash jarayonlarini, P. Bourdieu madaniy kapital va ijtimoiy muhitning shaxs shakllanishiga ta'sirini yoritgan. D. Hebdige submadaniyatni yoshlarning dominant madaniyatga munosabati va o'ziga xos madaniy ifoda shakli sifatida talqin qilgan. S. Hall esa identifikatsiya, madaniyat va ijtimoiy munosabatlarning o'zaro bog'liqligini tahlil qilgan. Zamonaviy tadqiqotlarda raqamli submadaniyatlar, virtual hamjamiyatlar va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar dunyoqarashi hamda xulq-atvoriga ta'siri alohida o'rganilmoqda. Mavjud tadqiqotlar submadaniyatlarning ijtimoiylashuvdagi ijobiy va salbiy jihatlarini ko'rsatib, yoshlarning qadriyatlari, ijtimoiy faolligi va moslashuviga ta'sirini kompleks o'rganish zarurligini asoslaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Mazkur tadqiqotda yoshlarning ijtimoiylashuviga submadaniyatlarning ta'sirini o'rganishda kompleks ijtimoiy-falsafiy metodologiyadan foydalaniladi. Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini tizimli, dialektik, aksiologik, antropologik va qiyosiy yondashuvlar tashkil etadi. Tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, abstraktlashtirish hamda umumlashtirish metodlari orqali submadaniyat va ijtimoiylashuv tushunchalarining mazmun-mohiyati ochib beriladi. Shuningdek, yoshlarning submadaniy guruhlardagi ishtiroki, qadriyatlarni o'zlashtirishi, ijtimoiy identifikatsiyasi va xulq-atvoridagi o'zgarishlarni aniqlash maqsadida sotsiologik so'rov, kuzatish va qiyosiy tahlil usullaridan foydalaniladi. Raqamli submadaniyatlarning ta'sirini baholashda kontent-tahlil va tizimli monitoring yondashuvlari qo'llanilib, ularning yoshlar ijtimoiylashuviga ko'rsatadigan konstruktiv va destruktiv ta'siri aniqlanadi. Olingan natijalar asosida yoshlarning ijtimoiylashuvini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR. «Jamiyat rivojlanishi bilan "yoshlar" tushunchasi o'zgardi va aniqroq bo'ldi. Yoshlarning maxsus ijtimoiy guruh sifatida ta'rifi haqida munozaralar juda uzoq vaqtdan beri davom etmoqda. Ilmiy adabiyotlarda ushbu tushunchaning ko'plab talqinlarini topishimiz mumkin. Yoshlar va ularning muammolari turli gumanitar fanlar: demografiya, psixologiya, tarix, falsafa va boshqalarda o'rganiladi»[1]. Yoshlarni tushunishga yondashuvlarning eng istiqbolli tasniflaridan biri mashhur rus sotsiologi V.I.Chuprov tomonidan taklif qilingan. U ijtimoiy va gumanitar fanlarda paydo bo'lgan barcha turdagi yoshlar ta'riflarini uchta asosiy yo'nalishga bo'lishni taklif qildi: «psixoanalitik, tarkibiy-funksional va madaniy»[2]. Zamonaviy ijtimoiy va gumanitar fanlarda yoshlarning yosh intervallarini aniqlashda o'ziga xoslik mavjud. Dastlabki savolning murakkabligi shundaki, ijtimoiy va gumanitar fanlarda yoshlarning yosh cheklovlarining o'ziga xos xususiyatlari haqidagi g'oyalar juda xilma-xil va ilmiy nutqning kun tartibidir. «Yosh chegaralarini aniqlash muammosi sotsiologiyada ancha oldin paydo bo'lgan va uning paydo bo'lishi bevosita ushbu guruh tahliliga sotsiologik yondashuvning mohiyati bilan bog'liq. Aniq fanlarda, masalan, demografiya yoki statistikada yoshlarning yosh chegaralari u yoki bu darajada qat'iy belgilangan va asosan 14-15 yoshdan 29-30 yoshgacha bo'lgan davr sifatida belgilanadi»[3]. Ijtimoiylashuv – bu, birinchi navbatda, insonning ijtimoiy ahamiyatga ega ijtimoiy rollarni, xatti-harakatlar normalarini, madaniy va tarixiy an'analarni va boshqalarni o'zlashtirish jarayoni va natijasi. Aksincha, ijtimoiylashuv buzilishlari antisotsial xulq-atvor bilan bog'liq: deviatsiya, huquqbuzarlik va boshqalar va resosializatsiya tushunchasi ijtimoiy me'yorlarni o'rganishning takroriy jarayonini tasvirlash uchun ishlatiladi, ular erta buzilganda. Shunday qilib, ijtimoiylashuvni ko'rib chiqishning eng muhim jihati uning sifat jihati - muvaffaqiyat - muvaffaqiyatsizlik nuqtai nazaridan ifodalanishi mumkin bo'lgan ijtimoiylashuv natijalarini baholashdir. Ya'ni, natijalarga qarab, yoshning ijtimoiy ma'qullangan rollarini o'zlashtirganda muvaffaqiyatli yoki normal deb hisoblanishi mumkin yoki jamiyatda ma'qullanmagan va noqonuniy deb hisoblangan ijtimoiy rollarni o'zlashtirganda muvaffaqiyatsiz, g'ayritabiiy deb hisoblanadi»[4].

I.Xakimova fikricha, "ijtimoiy qarovsizlikda asotsial axloq bilan bir qatorda qimmatli-me'yoriy tasavvurlar, qimmatli yo'nalishlar, ijtimoiy hukmron g'oyalar tizimi keskin deformatsiyalanadi, mehnatga salbiy munosabat, tirikchilik uchun shubhali va noqonuniy vositalar hisobiga mehnatsiz daromad topish va "chiroyli hayotga" erishish maqsadi hamda unga intilish istagi shakllanadi. Bunday shaxslarning referent munosabatlari va qimmatli yo'nalishlari pozitiv yo'nalishli ijtimoiy aloqalar va ijtimoiy institutlarning shaxslardan anchagina begonalashishi bilan tavsiflanadi"[5].

S.Roslaykova, «zamonaviy ijtimoiy muhitning o'ziga xos xususiyati shundaki, bugungi kunda bizda zamonaviy inson mavjud bo'lgan ikkita makon - real va virtual mavjud. Hozirgi vaqtda ular endi qarama-qarshi voqelik sifatida emas, balki zamonaviy insonning mavjudligi, shakllanishi va rivojlanishining yagona, butun muhitini ifodalaydi. Aynan shu omil zamonaviy o'smirlarning ijtimoiylashuv jarayonining murakkabligini aniqlay oladi, chunki ular o'zlarining shaxsiy va yosh rivojlanishini bir vaqtning o'zida ikkita makonda amalga oshiradilar va ikkalasi ham ta'sir qiladi»[6] deb hisoblaydi.

O‘smirlik davrida ijtimoiylashuv tananing jismoniy va ruhiy qayta tuzilishi tufayli turli qiyinchiliklarga duch keladi. Tashqi ko‘rinishdagi nomutanosibliklar, tengdoshlar bilan munosabatlarni o‘rnatishdagi psixologik muammolar axloqiy tamoyillar va ijtimoiy mas’uliyatni egallash jarayoniga ta’sir qiladi. Shu davrda shaxsiy xatti-harakatlar va xarakter shakllanadi, bunda eng muhim rolni oila o‘ynaydi.

O‘smir shaxsini rivojlantirishning eng muhim elementi bu oila bo‘lib, unga ijtimoiy tajriba to‘plashda yordam beradi. S.A.Ambalovaning fikricha, «oila muloqot, o‘z a’zolariga alohida g‘amxo‘rlik muhiti, kundalik foydali faoliyati orqali o‘smirda axloqiy qadriyatlar va ideallar, dunyoqarash, ijtimoiy kamolotni shakllantirish uchun imkoniyatlar yaratadi. Zamonaviy oilalar tuzilishi, turmush tarzi, ota-ona va bola munosabatlarining turi, ta’lim usullari va ijtimoiylashuv mazmuni va ushbu jarayonning natijalari bog‘liq bo‘lgan boshqa mezonlar bo‘yicha farqlanadi»[7].

«Misol uchun, TikTok-da video suratga olish uchun fotosuratlar va videolarni qayta ishlash uchun bir nechta ilovalarni o‘zlashtirish va kosplay festivali uchun kostyumlar tayyorlash uchun tikishni va trikotajni o‘rganish kerak. Atrof-muhitni saqlash, chiqindilarni saralash va suv havzalari qirg‘oqlarini tozalashni maqsad qilgan ijobiy uyushmalar ham mavjud. Bunday jamoalar o‘smirda faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Ammo o‘smir submadaniyatga qanchalik ishtiyoqli ekanligini, yoshlar uyushmasi qanday madaniy kodlar va ijtimoiy xulq-atvorni olib kelishini anglashi lozim. Tengdoshlarning bolaga ta’sir doirasini baholash muhimdir. Hech bir jamoa oilaning o‘rnini bosmasligi kerak»[8].

«Yoshlar submadaniyatlari yoshlarni ijtimoiylashuvining muhim institutlari (oila, ta’lim tizimi) qarama-qarshi va nomuvofiq xulq-atvor namunalari va normalari tufayli o‘z ta’sirini zaiflashtirganda ayniqsa ahamiyatli bo‘ladi, bu esa yoshlarning o‘z-o‘zini anglashi va hayotda o‘z o‘rnini topishini qiyinlashtiradi»[9]. Yoshlar submadaniyati yoshlarning o‘zini namoyon qilish, jamiyatda o‘rnini topish va ijtimoiy-madaniy muhitga moslashish jarayonida tez tarqaladi. U yosh avlod ijtimoiylashuvining muhim bosqichi bo‘lib, Margaret Midning prefigurativ madaniyat tushunchasiga mos ravishda, bolalar va ota-onalar o‘zaro o‘rganish jarayonida faol ishtirok etadi. Submadaniyatlar musiqiy uslubdan tortib shaxsiy munosabatlargacha turli qiziqishlarni aks ettiradi va fendomlar ta’sirida vujudga kelishi mumkin. Ko‘pchilik uchun notanish va yopiqligi sababli submadaniyatlar jamoatchilik tomonidan qarshiliklarga duch keladi, bu esa ba’zan ziddiyatlarni keltirib chiqaradi va aksilmadaniyat shakllanishiga olib keladi. Submadaniyatlar yoshlar uchun norozilik va eskapizm vositasi bo‘lib, ular o‘ziga xos til va sleng elementlari orqali o‘z madaniy identifikatsiyasini ifodalaydi.

Globallashuv sharoitida axborot texnologiyalari va yangi media-platformalar yoshlar hayotiga chuqur kirib, ularning submadaniy makonini shakllantirmoqda. Virtual muhit yoshlar submadaniyatining yangi shakllarini yaratish, keng tarqatish va interfaol muloqot orqali rivojlantirishga imkon beradi. Media makon jins, yosh va ijtimoiy kelib chiqish farqlarini kamaytirib, turli submadaniyat guruhlarini birlashtiradi, ularni o‘ziga xos kontent yaratish va baham ko‘rishga yo‘naltiradi. Shu orqali yoshlar submadaniyati nafaqat o‘zini namoyon qilish vositasi, balki jamiyatga integratsiya va ijtimoiy rivojlanish omiliga aylanadi, yangi media makon esa uning tez tarqalishi va diversifikatsiyasini ta’minlaydi.

Yoshlar submadaniyatining paydo bo‘lishi ko‘ngilxushlik ruhiyati bilan bog‘liq bo‘lgan. Aloqa vositalarining diversifikatsiyasi yoshlar guruhlariga ko‘ngilxushlik uchun turli xil tanlov imkoniyatini bermoqda. Bunda yoshlar axborot makonidagi kontentni hazil va istehzo ko‘rinishida buzib talqin qiladi va o‘zgartiradi, qiziqarli onlayn ijod namunalarini yaratadi hamda shu orqali o‘z-o‘zini namoyon qiladi. Bugungi kunda hazil-mutoyiba yoshlar submadaniyatining o‘ziga xos xususiyatiga aylandi. Misol uchun, “yoshlar tomonidan yaratilgan Internet-buzwords (Internetdagi moda jargon so‘zlar) mavjud og‘zaki va yozma nutqdan farq qiladi, lekin ko‘ngilxushlik ruhiyatini ijtimoiy muhit bilan yaqinlashtirishga xizmat qiladi. Yoshlar virtual makonda moda bo‘lgan jargon so‘zlar orqali o‘z tilak va istaklarini bildirishadi hamda jamoatchilik fikrining ma’lum bir ko‘rinishini ifodalaydi. O‘z navbatida Internetdagi jargon so‘zlar madaniy tashuvchi vazifasini ham bajaradi”[10]. Bu nafaqat ko‘ngilxushlik uchun, balki qadriyatni baholash vazifasini ham bajarib, individual yutuqqa erishish va oqilona fikr yuritish orqali yoshlar guruhlarini birlashtiradi hamda ularni masofaviy muloqotda yaqinlashtiradi. Bu esa o‘z navbatida onlayn platformalar orqali yoshlar submadaniyatini ko‘proq ko‘pchilikka tanitish imkonini beradi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, submadaniyatlar yoshlarning ijtimoiylashuv jarayonida muhim ijtimoiy-madaniy omil sifatida namoyon bo‘ladi. Ular yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlari, xulq-atvori, muloqot uslubi va ijtimoiy identifikatsiyasining shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Submadaniy guruhlarda ishtirok etish yoshlarning o‘zaro muloqot qilishi, ijtimoiy tajriba almashishi, jamoaviy faoliyatga moslashishi va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, ayrim submadaniyatlarda mavjud bo‘lgan destruktiv qarashlar yoshlarning ijtimoiy me’yorlardan uzoqlashishi, begonalashuvi yoki salbiy xulq-atvor shakllarini egallashiga sabab bo‘lishi mumkin. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar rivojlanishi virtual submadaniyatlarning yoshlar hayotidagi ta’sirini kuchaytirmoqda. Shuning uchun yoshlar submadaniyatini o‘rganishda uning ijobiy imkoniyatlari bilan bir qatorda mavjud xavf va cheklovlarni ham hisobga olish zarur. Yoshlarning konstruktiv ijtimoiylashuvini ta’minlash uchun milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirish, media savodxonlikni rivojlantirish hamda ijtimoiy faollikni qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Тимкина, К. В. Множественность подходов к определению понятия «Молодежь» / К. В. Тимкина – Текст: электронный // Вестник Науки и Творчества. – 2016. – №8. – С. 259.

2. Чупров, В. И. Социология молодежи на рубеже своего тридцатилетия / В. И. Чупров – Текст: электронный // Социологические исследования. – 1994. – №6. – С. 51.

3. Руденкин, Д. В. Опыт определения возрастных границ молодежи в ходе эмпирического социологического исследования / Д. В. Руденкин – Текст: электронный // Электронный журнал APRIORI. – 2015. – №6. – С. 2.

4. Волкова, Е. Н. К определению понятия позитивной социализации молодежи / Е. Н. Волкова, Т. В. Вереитинова, И. В. Волкова, О. С. Михалюк – Текст: электронный // Вестник Мининского университета. – 2016. – №2. – С. 25.

5. Хакимова И.М. Девиант хулқ-атвор психологияси. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2013. – Б.17.

6. Рослякова, С. В. Особенности социализации современных подростков / С. В. Рослякова, Т. Г. Пташко, Е. Г. Пташко – Текст: электронный // Балтийский гуманитарный журнал. – 2018. – №4. – С. 293.

7. Карнацкая, Н. В. Влияние семьи на социализацию подростка / Н. В. Карнацкая – Текст: электронный // Концепт. – 2017. – №8. – С. 62.

8. Молодёжные субкультуры 21 века: особенности и влияние на личность подростков.

9. Волкова, Е.Н. Проблемы социализации российской молодежи: социальные риски и девиации / Е. Н. Волкова, Т. В. Вереитинова – Текст: электронный // Петербургский психологический журнал. – 2016. – №15– С. 76-77.

10. Jing Luo. A Study on “Internet Buzzwords” as Popular Culture: Characteristics, Existing Problems and Suggestions. Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 638. –P.740.